

Ez év május 20-án csendesen elhunyt VÁRKONYI DEZSŐ.

Elmélyedő tanulmányok után és jelentős tudományos munkássága alapján vehette át 1929-ben Szegeden a pedagógiai lélektan tanszékének vezetését egyetemi nyilvános rendes tanárként. A neveléslélektan hivatásos művelője a felszabadulás után is, a budapesti egyetemen 1949-ben bekövetkezett nyugdíjaztatásáig. Nagy figyelemmel és önállósággal követte az emberre vonatkozó tudományok fejlődését szinte haláláig.

Soraimnak a szomorú esemény egyszerű bejelentése a célja. A tisztán a pedagógia oldaláról nézve is gazdag pálya és hatalmas életmű méltatása időt kíván. A megemlékezésembe felvett néhány adalék azoknak az érdeklődésüket ébresztheti fel, akik olvasóként vagy személyesen nem kerülhettek kapcsolatba VÁRKONYI DEZSŐVEL.

Szegeden kitűnő tanítványokat nevelt. Része van abban, hogy egy időben egy lélektanilag megalapozott, korszerű gyakorlati pedagógia ösztönzően és megtermékenyítőleg hatott az egész országban.

Ő hívta fel a figyelmet rendszeresen és nagy tájékozottsággal a külföldi nagy pszichológusok — többek között J. PIAGET — munkásságára, annak a fontosságára, hogy felismeréseiket a nevelés elméletében és munkaterveiben következetesen érvényesítsék.

Három önálló kötetet állított össze a pedagógusok számára a *Nemzetnevelők Könyvtára* sorozatban:

A gyermek testi és lelki fejlődése (1942);

A lelki élet zavarai (1943);

A gyermek és környezete (1944).

Az utolsóból idézek néhány megállapítást, anélkül természetesen, hogy a művet ki kívánám emelni abból a korból, melyben megjelent:

A „megfelelő” környezet a legáltalánosabb nevelői igény és szükséglet, melynek ki nem elégítése a bajoknak állandósulását, sőt fokozódását eredményezi . . . A munkáscsaládok gyermekeinél is megjelölhetjük az értelmességi színvonal viszonylagos alacsonyágának az okait: ezek főleg a szegénységből erednek, s mindabból, ami ezzel együtt jár, a lakás és a levegő kedvezőtlen viszonyaiból, a táplálkozás, ruházat és fekvőhely, tisztaság hiányosságából, az ápolatlanságból, az alvás hiányosságából, az üdülés ki nem elégítő voltából stb. Aki a munkások kereseti és gazdasági viszonyait csak kissé is ismeri, jól tudja, hogy életük (pl. a bányászok élete) mennyi nélkülözéssel jár, s melyek ennek az életnek szükségképpi lélektani következményei . . . (149—160. old.)

1946-ban *Lélektani antropológia és pedagógia* címen tart előadást a Magyar Paedagógiai Társaságban. Pedagógusként mondja a következőket:

Oktatásunk eddigelé inkább a múltba tekintett, mint a jövőbe. Mivel az emberi szellem nemcsak a hagyomány értékeit teremtette meg, hanem egyúttal a fejlődés lehetőségét is, azért arra kell törekednünk, hogy a múlt igaz értékeit értékesítve, nagyobb lendülettel szolgáljuk a jövőt. „A múlt csak példa legyen most.” Különösen a történelmi válságok idején kell döntenünk arról, fenn akarunk-e maradni, s ha igen, miképpen kell alkalmazkodnunk a jelenhez, és hogyan kell biztosítanunk nemzetünk jövőjét. A nevelésnek is határozottan a jövőre irányulónak kell lennie . . . (Magyar Paedagógia, 1944—46. 20. old.)

1947-ben ezért vállalta készséggel MAKARENKO *Új ember kovácsa* című művének bevezetését, ajánlását a magyar olvasóknak.

A Magyar Paedagógiai Társaság alelnökeként — GYULAI ÁGOSTOT, a Társaság 42 éven át volt titkárát üdvözölve — fogalmazta meg a következő kívánságot:

A görög költő, öregedvén, így szólt önmagáról: „Öregszem, de folyvást és sokat tanulva.” Mi azt kérjük tőled, hogy az előrehaladt években, midőn eddigi helyedet fiatalabb erőknél adod át, ne csupán a tanulás és folytonos szellemi munka terén mutass példát tisztelőidnek, hanem a tanításban is folytasd eddigi tevékenységedet: abban a szellemi sugárzásban, egyéni hatásban, amely a szellemi embernek s a pedagógusnak sajátja, s amely akkor érezhető, ha nem a szó hordozza, hanem az egyszerű személyes jelenlét . . . (Magyar Paedagógia, 1944—46. 75. old.)

Mindazok, akiket VÁRKONYI DEZSŐ barátságával tisztelt meg, tanúsíthatják, hogy ez a felszólítás egyben fogadalom is volt, melyet hűségesen betartott, amíg volt ereje ahhoz, hogy folyton tanulva tanítson.

KISS ÁRPÁD